

Veterinärhistoriska Museet i Skara

Meddelande nr 58

Per Beskow och Nils Lundeheim

Svensk grisproduktion under drygt 100 år

Förord

Det låter sig svårligen göras att finna bättre lämpade författare att beskriva det senaste århundradets svenska grisproduktion än Per Beskow och Nils Lundeheim. Mer gedigen praktisk erfarenhet och teoretisk expertis, djupare känd vetenskap och bättre beprövad erfarenhet inom svensk grisproduktion finns knappast att tillgå. Vi börjar Meddelandet med själva knorren, och låter de två griskunniga herrarna presentera sig själva med några ord som beskriver deras respektive syn på det gångna seklets snabba utveckling på ont och på gott:

Skara, mars 2023

Thomas Manske

Vänföreningen

Per Beskow, f.d. djurhälsoveterinär

Det kan idag vara svårt att sätta sig in i hur en praktiserande veterinär i början av 1900-talet tog sig an sjukdomsbekämpandet då det förutom brist på adekvata mediciner var svårt att ta sig fram till gårdarna på grund av dåliga vägar och undermåliga fordon. Många djurägare saknade dessutom telefon. Att ta del av den tidens problematik kan lättats göras genom att läsa James Herriots böcker vilka handlar om hur vardagen såg ut för en engelsk landsbygdsveterinär från slutet av 1930-talet och en bit in på 1950-talet. Här finns intressanta avsnitt som handlar om dåtidens behandling av grisar. Under slutet av

1900-talet (från 1979) då jag tjänstgjorde som djurhälsoveterinär skedde en snabb teknisk utveckling vilken nästan kan betraktas som revolutionerande. Ett bra exempel är mobiltelefonen som ingen idag kan vara utan. År 1987 kontaktade jag min dåvarande chef och undrade om jag inte kunde få en mobiltelefon installerad i bilen för att underlätta arbetet på fältet. Mitt argument var att priset på telefonerna gått ned från 20 000 till 17 000 kr (drygt 40 000 kr i dagens penningvärde). Chefen och jag var eniga om att billigare kommer det nog inte att bli, så det var bäst att slå till på en gång. Det tog bilfirman två hela arbetsdagar att montera telefonen till en kostnad av 5 000 kr. När jag några år senare skulle byta bil så var det billigare att köpa en helt ny mobiltelefon än att flytta över den gamla till den nya bilen....

Nils Lundeheim, professor i husdjursförädling, SLU

Västvärldens husdjursproduktion har genomgått samma förändring från småskalighet till storskalighet som övrig industri. Tillgång till avancerad teknik som reducerar den manuella arbetsinsatsen, och som leder till minskad ekonomisk vinst per producerad enhet, har drivit fram skiftet. Sörgårdsidyllen finns idag i stort sett bara hos mindre producenter som har sin försörjning från annat håll. Djuren i dagens stora produktionsenheter har emellertid med säkerhet bättre omvårdnad än många av gårdagens hushållsgrisar; bättre foder, värme, sjukvård, etc. Vårt beroende av omvärlden är idag uppenbar.

Förnödenheter såsom mediciner, foderråvaror liksom avelsmaterialet kommer i stor utsträckning från utlandet. En planering för en eventuell avspärrningssituation känns som ett måste.

Svensk grisproduktion under drygt 100 år

Från småskaligt till storskaligt, med ökande produktivitet (NL)

Svensk grisproduktion har, liksom grisproduktionen i hela västvärlden, ökat i produktivitet och effektivitet under senaste seklet. Speciellt drastisk har denna ökning varit under den senaste femtioårsperioden. Förbättringen är det sammanlagda resultatet av insatser inom många områden: avel, veterinärmedicin, utfodring, inhysning, rådgivning. Utvecklingen har gått från att grisen huvudsakligen var en avfallsförädlare i småskalig produktion, till att grisen idag är trimmad till att vara en effektiv foderomvandlare i storskalig produktion. Mycket av denna förbättring av produktionen har skett med datorns hjälp.

Färre men större besättningar

På 1860-talet fanns det knappt 400 000 grisar i Sverige. Högst antal grisar i Sverige (totalt, allt från smågrisar, till suggor och galtar) rapporterades i början av 1980-talet: 2,7 miljoner. Idag har antalet nära halverats till 1,4 miljoner. För ett sekel sedan fanns det grisar på nästan varje gård/torp på landsbygden i Sverige. Jordbruksverket redovisar att drygt 300 000 gårdar/torp hade grisar 1932. Om vi dividerar antalet rapporterade grisar då (ca 1,5 milj.) med antalet gårdar hamnar vi på fem grisar per gård, småskaligt med dagens mått mätt!

Bild. Kronprins Gustav Adolf besöker Bondessons avelsbesättning i Svalöv på 1920-talet

Idag (2022) är antalet besättningar med grisar cirka 950 – men de är desto större och ofta är det specialisering som gäller. En del besättningar producerar smågrisar, en del föder upp slaktgrisar medan en del (integrerade besättningar) föder upp sina smågrisar fram till slakt i den egna besättningen. Vi har idag (2022) cirka 127 tusen suggor i Sverige, och 60% av dessa suggor finns i besättningar med 500 eller fler suggor (i medeltal 950 suggor per besättning).

Mera kött med mindre foder

Våra grisar har blivit allt köttigare, vilket har gjort det möjligt att slakta dem vid högre vikter, utan att slaktkropparna blivit för feta. Mellan 1930 och 1970 sker den största förbättringen i slaktkroppens innehåll: nästan en halvering av ryggsäckets tjocklek! Därtill går det åt klart mindre foder. Snabbare tillväxt innebär färre dagar som kräver underhållsfoder, och det går åt mycket mer foder för att ansätta ett kg fett än ett kg kött. Fett är ju den mest effektiva lagringsformen för energi. 1930 åtgick ca 15 kg foder för att producera ett kg rent (=fettfritt) kött. Idag krävs ca 7 kg för detta. Under senare år har tillväxthastigheten liksom kullstorleken ökat rejält.

Grisarnas foder under 100 år

Det är definitivt stora skillnader mellan 'nu och då' vad gäller utfodringen. De flesta grisarna fick för hundra år sedan i stor utsträckning äta fodermedel av marginellt värde, såsom köksavfall, agnar mm. I *Handbok i Svinskötsel* från 1902 (Bondeson & Nystedt) skrivs det några rader om insekter i grisfodret: *”Ållonbollar och skalbaggar: Under vissa år förekomma dessa insekter på sina ställen i stora mängder och uppsamlas på grund af den skada, de anställa. Om de intorkas, krossas och inblandas i fodret, visa de sig äga ej så ringa värde”*. Kanske insekterna återkommer i maten till djur såväl som människor?

Idag är grisars foder komponerat och optimerat i dator, baserat på information från laboratorieanalyser. Utfodringen har justerats och trimmats för att de genetiskt bättre djuren ska kunna visa sin kapacitet. Aminosyror, mineraler och energi i fodret är för varje djurkategori balanserade enligt senaste rön. Olika raskombinationer sägs också kräva speciella fodernormer och fodersammansättningar.

Avelsarbete, förr och nu (NL)

Avelsurval har bedrivits under många århundraden, med varierande grad av förbättringar. Avelsarbete innebär i korthet att välja ut de djur som har bäst genetiska anlag för att bli föräldrar till nästa generation. Vid ett avelsarbete gäller bland annat att bestämma/definiera vilka egenskaper som man vill förändra och att särskilja effekten av djurets gener från effekter av djurets miljö. Ett djur som växer bra, kanske gör det av god omvårdnad och inte på grund av goda gener.

1900-talets början

De svinraser som vid 1900-talets början fanns i Sverige var "Förädlad lantras" och "Stora vita engelska rasen" (Yorkshire). Dessa raser skapades under andra halvan av 1800-talet genom import och uppgradering av den inhemska lantrasen, respektive import av Yorkshire-rasen. Uppgradering genom import fortsatte under större delen av 1900-talet.

År 1911 startade s.k. stambokföring av svin i Kungl. Lantbruksstyrelsens regi. Detta innebar att ett register skapades, där härstamningen av de avelsdjur som fanns i avelsbesättningarna fördes in. Registret innefattade, förutom information om respektive djurs härstamning (två generationer tillbaka), dess födelsedatum, födelsekullens storlek samt antal spenlag.

I jämförelse med dagens kunskap om genernas inverkan på prestationen hos våra husdjur, så var den genetiska kunskapen i början av 1900-talet ganska så tunn. I *Handbok i Svinkötsel* från 1902 (Bondeson & Nystedt) finns några guldkorn att beakta vid avelsdjurens urval:

"Huvudet bör inte vara för stort eller groft, ej heller alltför litet utan proportionerligt med kroppen och dess längd. Trynet önskar man fint utan hudveck, kinderna stora och köttiga. Pannan skall vara bred och ansiktslinjen något inåtsvängd. Fadern torde hafva största inflytandet på de yttre egenskaperna, medan de inre äro mera öfverensstämmande med moderns." Bland öfriga egenskaper [utöver exteriör] hvarom vi bör skaffa oss kunskap vid utväljande av afvelsdjur, märkas afvelsförmåga, utveckling [tillväxt] och förmågan att ansätta fett". (Mycket fett i slaktkroppen var positivt på den tiden.) "En svag bakdel [på galtar] gör, att betäckningen ej kan ske med önskelig energi, och avkomman blir liten och svag."

Avelsbesättningarna sålde galtar och hondjur mycket med hjälp av sitt "goda rykte" samt information om djurens härstamning utifrån stamtavlan som indikerade djuren genetiska kapacitet. Men, även uppfödningssmiljön har ju betydelse – kanske hade de avelsbesättningar med bäst rykte också bäst inhysning och skötsel? För att mer objektivt kunna bedöma genernas inverkan på slaktsvinens produktion, skapades 1923 en stationsprövning, kallad *Svinstamkontrollen*, för att på ett standardiserat sätt kunna jämföra tillväxt och slaktkropp för grisar från olika avelsbesättningar.

Prövningsstationer

Den svenska svinstamkontrollen (uppfödning av slaktgrisar, födda i avelsbesättningar) behöll sin struktur fram till slutet av 1990-talet när den lades ner. Den var en avkommeprövning, där helsyskongrupper från intressanta föräldrakombinationer föddes upp på kontrollstationer med standardiserad utfodring och skötsel, och med efterföljande slakt och slaktkroppskontroll av samtliga djur. Resultaten från helsyskongrupperna (tillväxt, foderförbrukning och slaktinformation) sammanfattades i ett *Avelsindex* (för föräldradjuren till de slaktade djuren).

Något äldre läsare kommer säkert ihåg namn på några av dessa prövningsstationer: Kävlinge, Hermanstorp, Öllsjö, Eskilsryd, Stenfors, Lövsta, Hallsberg. Efter svinstamkontrollens nedläggning byggdes galtprövningsstationen Månseryd, där galtar testades under de första åren på 2000-talet. Djuren ekolodades (se nedan) för att skatta tillväxt och köttansättningsförmåga, och foder-konsumtionen registrerades för enskilda djur. De bästa av dessa galtar gick till semin, medan resten slaktades och gav information om slaktkroppens sammansättning, som kunde nyttjas vid värderingen av deras levande släktingar.

Suggkontrollen

År 1928 startade den svenska suggkontrollen. I avelsbesättningar registrerades härstamning, antal smågrisar i kullen samt kullvikt vid tre veckors ålder. En stor del av dessa registreringar gjordes av kontrollassistenter som med regelbundenhet besökte besättningarna.

Ekolodning

Under andra halvan av 1960-talet startade fältindividprövning (s.k. "ekolodning") i avelsbesättningarna. En kontrollassistent besökte regelbundet besättningarna och vid ca 100 kg levande vikt mättes tjockleken på sidspäcket och grisarna vägdes. Tillväxthastigheten från födelse till 100 kg och späcktjockleken kombinerades för det enskilda djuret till ett Ekolodindex, vilket vägdes samman med föräldrarnas Avelsindex, till ett Bruksindex. Denna sammanvägning uppskattades inte av alla, och kallades ibland för "Byråkratindex".

Nya raser

Under 1970-talet importerades raserna Hampshire och Duroc till Sverige, primärt för att användas som faderraser. När de användes som slaktsvinsfäder, hade en lägre (honlig) fruktsamhet hos dessa raser minimal betydelse. Efter några år valde kooperationen (Scan) att gå vidare med Hampshire, medan privatslakten (Avelspoolen) valde Duroc som faderras. Scan-gruppen tog under 1990-talet över ansvaret för den svenska prövningsverksamheten från SHS (Svensk Husdjurskötsel) som i sin tur tagit över ansvaret från Lantbruksstyrelsen i mitten av 1970-talet. Efter några år valde Avelspoolen att helt gå över till att nyttja avelsmaterial från Norsvin (idag Topigs Norsvin), vilket några år senare också kom att bli Scan-gruppens val.

Aveln med svensk lantras (2005) och svensk Yorkshire (2012) lades sedermera ned. Idag kvarstår endast avel med Hampshire i Sverige, övrigt genetiskt material importeras: levande galtar till seminestationerna från Norge (norsk Lantras och norsk Duroc, samt holländsk Yorkshire via norsk karantän), samt danskt avelsmaterial via frysta semindoser. Eftersom vi har bra hälsoläge inom den svenska grisproduktionen, är det viktigt att denna införsel sker på smittsäkert sätt, vilket säkerställs genom karantäner, provtagningar, mm.

Modern avelsvärdering med datorkraft

När föräldrarna till nästa generation skall väljas ut, gäller det att skatta hur bra gener de olika kandidaterna har. För hundra år sen så var dessa skattningar trubbiga, i alla fall med dagens perspektiv. Det gick säkert någorlunda bra, att inom en besättning, klura ut vilka djur som verkade bäst men hur kunde man jämföra djur från olika besättningar? Och hur skulle man väga samman informationen om olika produktionsmått? Kunde exempelvis anlag för bra tillväxthastighet kompensera anlag för dålig kullstorlek? Här krävs kunskap om arvets respektive miljöns inverkan på olika egenskaper och hur olika egenskaper är kopplade till varandra.

Med datorernas intåg kunde skärpan i avelsvärderingen ökas. Sannolikheten ökade därmed, att det verkligen var de djur som hade de bästa generna, som blev föräldrar till nästa generation. I avelsbesättningarna/avelsorganisationen finns kunskap om hur djuren i avelspopulationen är besläktade (både inom och mellan besättningar) och därmed delvis delar gener. Detta resulterar i att djuren i en avelsbesättning vid avelsvärderingen har nytta av information om hur deras släktingar, även i andra besättningar, har presterat.

Beräkningsmetodikerna att väga samman all tillgänglig information kallas BLUP. Metodiken, som blygsamt introducerades internationellt på 1970-talet, sjösattes inom svensk svinavel i början av 1990-talet. Med BLUP möjliggjordes en enorm genetisk framgång, speciellt för mått med låg arvbarhet (egenskaper som påverkas mycket av slump och miljö), t.ex. kullstorlek.

Genetiskt framsteg

Effekten av avelsarbetet uttrycks som skattat genetiskt framsteg för olika produktions- och reproduktionsmått. Hur detta framsteg skattas är en ganska så komplicerad (statistisk) process. Det gäller att i dessa beräkningar renodla resultatet av avelsurvalet från resultat av förbättringar i miljö (utfodring, inhysning, hälsa ...). Topigs Norsvin anger för moderraserna Lantras och Yorkshire att under senaste 5-årsperioden har genetiska kapaciteten för kullstorleken ökat med 1 avand smågris per kull, och att slaktsvinens uppfödningstid minskat med 8 dagar samtidigt som totala foderförbrukningen minskat med nära 20 kg!

Avel för köttigare grisar har gjort det möjligt för oss att slakta grisarna vid högre vikter, utan att slaktkropparna blivit för feta – därtill med lägre foderåtgång. Ökad kullstorlek gör att kostnaderna för saggans skötsel, inhysning och foder kan fördelas på fler producerade grisar.

BLUP-metodikerna gav möjlighet till snabba avelsframsteg. Vid allt avelsarbete gäller dock att hålla uppsikt på "helheten": Selektarar vi för rätt egenskaper, väger vi samman de olika egenskaper korrekt, har vi uppsikt på möjliga försämringar i egenskaper vi inte selektarar för? I Sverige var vi först i världen (under 1980-talet) med att inkludera leddskadan osteochondros i avelsurvalet med svin. Denna leddskada och kopplade rörelsestörningar hade ökat i

förekomst, delvis p.g.a. avel för hög tillväxthastighet. Avelsarbete är långsiktigt, och det tar lång tid att ändra inriktningen om man "kört fel"; det är som att vända en oljetanker.

Övriga avelsinsatser

Svinsemin hade en trög start i Sverige. I början av 1980-talet var bara 4 % av kullarna efter semingaltar. Tekniken trimmades, resultaten förbättrades, och när den omgångsvisa produktionen i slutet av 1980-talet blev standard gick "proppen ur flaskan". När många suggor skulle betäckas samma vecka räckte det inte med besättningens egen galt. Idag inser nog alla fördelarna med semin: de bästa galtarna kan nyttjas intensivt och genetiska framsteg kommer snabbt produktionen till godo. Därtill minskar semin risken för smittspridning, jämfört med införsel av levande galtar till besättningarna.

Systematisk raskorsning hade även det en trög start. Idag är 'alla' slaktgrisar i Sverige treraskorsningar (Lantras x Yorkshire-sugga, samt Duroc eller Hampshire som fäder). Man nyttjar därigenom korsningseffekten (heterosis) som ger bättre vitalitet både hos suggan och hos smågrisen/slaktgrisen. Korsningsavel ger en förbättrad produktion, men kräver ett aktivt avelsarbete för samtliga ingående raser som bas.

Bild. Seminering av sugga i ett lösdriфтsystem med djupströbädd.

Från primitiva behandlingsmetoder till modern profylax (PB)

Att ställa diagnos

Med hjälp av anamnes, kliniska symptom, några få provtagningar och, i bästa fall, ett ljusmikroskop kunde veterinären i början av 1900-talet ställa en diagnos och därefter sätta in en efter dåtida mått relevant behandling. Tillgång till obduktioner var starkt begränsad; dessa bestod ofta av en så kallad kadaveröppning ute på gårdarna. I samband med den organiserade svinhälsokontrollens tillkomst i mitten av 1900-talet blev behovet av obduktioner mer påtagligt – ett stort antal obduktioner kom därvid att utföras på lokala laboratorier och slakterier runt om i Sverige. Många av dessa regionala obduktionslokaler finns inte längre; i dag hänvisas till Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) i Uppsala och Gård & Djurhälsans obduktionsverksamheter.

Ett värdefullt framsteg inom mikrobiologin togs då man på agarsubstrat kunde odla fram hela kolonier av bakterier. Idag spelar bakteriologiska odlingar, förutom vid diagnostik, också en viktig roll vid analys av bakteriers antibiotikaresistens. Efter elektronmikroskopets uppfinnande i början av 1930-talet blev det även lättare att fastställa virus som orsak till vissa sjukdomar. Tidigare var virusodlingar i levande cellkulturer nödvändiga vilka krävde tillgång till ett stort antal laboratoriedjur. Den mikrobiologiska diagnostiken tog ytterligare ett steg framåt då antikroppar mot specifika mikroorganismer kunde påvisas direkt i blodet (serologi). En annan revolutionerande utveckling kom med gentekniken på 1980-talet då man genom PCR-teknik kunde spåra smittämnets arvs massa. Härigenom blev det lätt att verifiera smittämnets förekomst, även om antikroppar inte bildats. Även andra former av analyser har utvecklats i snabb takt och har idag stor betydelse. Som exempel kan nämnas parasitologiska, kemiska och foderhygieniska tester, vilka kan utföras på olika laboratorier runt om i landet.

Sjukdomsbehandlingar förr och nu

Långt innan antibiotika och andra industriellt framtagna läkemedel blev vanliga i slutet av andra världskriget och början av 1950-talet var preparat som örtextrakt och kemiska substanser vanliga för att kurera sina djur. Exempel på vanliga preparat vid diarréer hos grisar var kol, opium och vismut. Vid skabb- och lössangrepp var DDT ett vanligt preparat, och smågrisar med hudförändringar smordes ofta in med svavelsalva för att lindra klådan. För att förebygga järnbrist gavs spädgrisarna en blandning av järn- och kopparsulfat.

Så sent som på 1950-talet användes ett extrakt av "spansk fluga" (kantaridin) såsom brunststimulerande medel hos suggor. Den spanska flugan var ingen fluga utan en smaragdgrön skalbagge. Användandet av kantaridin som brunstframkallande medel ifrågasattes dock redan 1892 då veterinär John Vennerholm skrev: *"Att genom medicin såsom spanska flugan m.fl. medel söka upplifva en förslappad organism och åstadkomma en konstlad könsdrift, leder i de flesta fall ej till målet, åtminstone*

Bild. Veterinärmottagning i mitten av 1900-talet. (James Herriot museet i Thirsk)

hvad befruktning vidkommer”. Spanska flugan blev heller ingen succé då effekten var tveksam och biverkningarna många.

Även efter det att antibiotikan fanns att tillgå har många kemiska preparat använts inom grisproduktionen. Som exempel kan nämnas kalciumklorid och zinkoxid i syfte att förebygga avvänjningsdiarréer. Zinkoxiden har sedan 1998 varit receptbelagd i Sverige och kommer, enligt taget beslut inom EU, fortsättningsvis endast tillåtas som foderinblandning i låg dos. Alkoholens positiva effekt som sederande medel på grisar har sedan lång tid tillbaka varit känd. Gyltor som inte accepterade sina nyfödda kulingar bet inte sällan ihjäl dem; en effektiv, och för gyltan sannolikt inte oangenäm behandling, var att tilldela henne två flaskor starköl (alternativt mellanöl) och två Magnecyl (salicylsyra) uppblandat i lite gröpe. Ölen hade en lugnande effekt och salicylsyran tog bort smärtan i det spända juvret.

Antibiotikans inträde på den veterinärmedicinska arenan på 40/50-talet var revolutionerande och medförde att många bakteriella infektioner kunde bemästras. Utvecklingen gick snabbt och kraftfulla bredspektrumantibiotika såsom tetracykliner blev vanliga i såväl det

En viktig tillsats till fodret ...

A-L ZINC BACITRACIN
— ett ideallikt foderantibiotikum

A-L ZINC BACITRACIN i fodret till svin, fjäderfå, kalvar och påsddjur ger snabbare tillväxt och bättre foderutnyttjande.

Producent: A/S APOTHEKERNES LABORATORIUM for Specialpræparater, Skøyen, Oslo 2.

terapeutiska som det profylaktiska arbetet. Det var inte ovanligt att många grisar behandlades med tetracyklinpreparatet *Aurofac*. Läkemedlet hade god verkan på bl.a. luftvägsinfektioner och hade samtidigt en gynnsam effekt på tillväxten hos grisarna. Det senare var något som många djurägare tidigt lade märke till och kravet på veterinären att

skriva ut preparatet för inblandning i fodret grundade sig inte alltid på den faktiska sjukligheten i besättningen. För att förebygga avvänjningsdiarréer förekom det att grisar gavs *Tylan* (tylosin) eller de tillväxtbefrämjande medlen *Bayonox* (olaquinox) och *Mecadox* (carbadox) vilka hade en stabiliserande effekt på tarmfloran.

Nuförtiden är synsättet på antibiotikan som botemedel och sjukdomsprofylax helt annorlunda: resistensutveckling har blivit ett stort hot mot både human- och djurpopulationen. År 1986 förbjöds i Sverige all inblandning av antibiotika i foder som tillväxtbefrämjande medel. Sverige har idag tillsammans med Finland, Norge och Island den lägsta förbrukningen av antibiotika inom djurproduktionen i hela Europa. Vi har gått från en relativt frikostig till en mycket restriktiv användning av antibiotika där god djuromsorg och management blivit goda behandlingsalternativ.

I samband med hårdare antibiotikarestriktioner började man på 1980-talet tillsätta levande bakteriekulturer i fodret för att optimera tarmfloran och stärka immunförsvaret (probiotika). I en del besättningar upplevde djurägarna en positiv effekt av tillsatserna, i andra var det mer tveksamt om de gjorde någon nytta.

Svartkonst

Svartkonst i syfte att förebygga sjukdom hos husdjur har varit väl känt genom århundranden. Då en besättning drabbades av en allvarlig sjukdom var det inte ovanligt att så sent som i början på 1900-talet en del djurägare använde sig av svart magi för att förhindra fler sjukdomsfall på gården. En sådan åtgärd var att vid aborter gräva ned ett dött foster framför

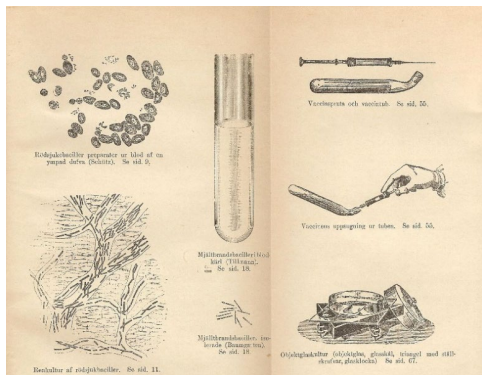
stalldörren och sedan uttala magiska ord. Om detta förekom i någon större utsträckning inom grisproduktionen är okänt, men enligt litteraturen tillämpades den inte sällan i nötkreatursbesättningar vilka drabbats av smittsam kastning. En metod för att bestämma om en sugga eller gylta var dräktigt gick ut på att en 1,5 meter lång järntråd hölls vågrätt över djurets korsrygg. Om tråden rörde sig lodrätt så var djuret dräktigt och om tråden däremot rörde sig vågrätt var djuret inte dräktigt.

Vaccinationer

Redan i slutet av 1880-talet utfördes experiment med vacciner på djur. En av pionjärerna var fransmannen Louis Pasteur som tog sig an den våldsamt uppträdande rödsjukan i Frankrike och fann att det gick att vaccinera mot sjukdomen. Visserligen insjuknade många av djuren av vaccinationen och en del till och med dog, men de som överlevde förblev fria från sjukdomen resten av livet. Distriktsveterinären John Wetterwik genomförde under åren 1895-96 ett antal vaccinationsförsök i Sverige. Hans rapport finns publicerad i skriften *"Om rödsjuka hos svin och skyddsympning däremot"* och utgör intressant läsning för den som vill fördjupa sig i tidig praktisk veterinärmedicin.

Vaccinerna har genom åren utvecklats och är numera ett måste inom grisproduktionen. Från att tidigare har varit helcellsvacciner är många av dem numera komponentvacciner där endast de delar av mikroben som kan framkalla antikroppar har tagits med. Effekten har därmed ökat. Dessutom ger många av vaccinerna skydd mot mer än en sjukdom vilket underlättar hanteringen i grisbesättningarna.

Bild. Rödsjuka- och mjältbrandsbaciller samt vaccineringsutensilier.

Skötsel och miljö

Medvetenheten om att djuromsorgen har betydelse för djurhälsan har ökat och under 1980-talet lades därför stort fokus på djurens stallmiljö. Detta medförde ett ökat behov på miljöutredningar, framför allt i grisbesättningar med luftvägsproblem. Likaså insåg man ganska snart att sådana faktorer som bra management, adekvat utfodring, god foder- och vattenhygien var viktiga för djurhälsan. En av de mest betydelsefulla faktorerna var utan tvekan införandet av strikt omgångsproduktion ("all in, all out") med början på 1970-talet. Senare kom även krav på karantäner för inköpta avelsdjur och utslussningsavdelningar för djur som skulle gå till slakt eller säljas vidare. Genom dessa relativt enkla åtgärder har farliga smittvägar på ett effektivt sätt kunna brytas.

Hälsokontroller, forskning och rådgivning (PB)

Tidiga hälsokontroller och funktionella hälsoprogram

På initiativ av distriktsveterinär Harald Sandstedt, och i nära samarbete med slakteridirektör Torsten Sallnäs, startade 1944 en svinhälsokontroll i Östergötland i avsikt att bekämpa de mest förlustbringande svinsjukdomarna. I kontrollen medverkade även konsulter från SVA. En viktig anledning till kontrollen var att det förekom ett stort antal reklamationer av förmedlingsgrisar som dött efter insättning i slaktgrisbesättningarna. I första hand inriktades därför kontrollen på smågrisförsäljande besättningar så att slaktgrisproducenterna skulle få ett så bra djurmaterial som möjligt för vidare uppfödning. Den regionala slakteriföreningen insåg snabbt fördelarna med hälsokontrollen då antalet reklamationer på grund av dödlighet och sjukdomsfall hos försålda smågrisar minskade. Därtill sjönk späddgrisdödligheten, kullarna blev jämnare, och tillväxthastigheten ökade vilket kom att gynna också smågrisproducenten.

Efter försöksverksamheten i Östergötland kom kontrollen att omfatta Skåne, Västergötland och Halland; efter ytterligare några år var den utbyggd i hela landet. Den centrala ledningen lydde under dåvarande Kungliga Veterinärstyrelsen, regionalt sköttes kontrollen av länets hushållningssällskap. Arbetet utfördes av Veterinärstyrelsen godkända veterinärer vilka genomgått en specialkurs vid SVA. Då icke-friskförklarade besättningar blev uteslutna från smågrisförmedlingen medförde detta att merparten av besättningarna anslöt sig till kontrollen.

År 1970 blev Slakteriförbundet huvudman för hälsokontrollen och Lantbruksstyrelsen (tidigare Veterinärstyrelsen) tillsynsmyndighet. Chef för verksamheten, med det nya namnet Djurhälsovården, blev veterinär Bernt Thafvelin som utvecklade verksamheten till att inte bara omfatta hälsokontroll utan även rådgivning och produktionsinriktad forskning. De veterinärer som arbetade inom Djurhälsovården var initialt anställda av de regionala slakteriföreningarna. Då den organiserade hälsokontrollen, enligt Lantbruksstyrelsen direktiv, var konkurrensneutral innebar detta att privatslaktens besättningar också kunde ansluta sig till hälsovården. För att likrikta anställningsvillkoren och få en effektivare samordning av verksamheten blev på 1990-talet samtliga djurhälsoveterinärer centralt anställda av Slakteriförbundet. Utvecklingen gick vidare och i början av 2000-talet bildades Svenska Djurhälsovården AB, vilken blev helt fristående med egen styrelse med representanter från såväl slakteriföreningarna som privatslaktens.

År 1987 infördes även en slaktsvinshälsovård som ett komplement till smågrishälsovården. Behovet var påtagligt då myndigheterna något år tidigare börjat uppmärksamma att många grisar vid slakt uppvisade sjukliga förändringar. Det blev en intensiv debatt i media om djurhållning kontra livsmedelshygien och det krävdes omedelbara åtgärder. Bland det mest betydelsefulla som Djurhälsovården vidtog var att införa kostnadsbetingade avdrag för sjuklighet registrerad vid slakt, införa så kallade kvartalsrapporter med flaggningssystem där de mest drabbade besättningarna blev föremål för utredning samt intensifiera kursverksamheten och forskningen avseende slaktgrissjukdomarna. Förutom allt detta engagerades ett antal miljö- och byggnadstekniker för stallmiljöutredningar. Regionala team med veterinärer och tekniker bildades.

På hösten 2014 omorganiserades Svenska Djurhälsovården till Gård & Djurhälsan som utöver veterinärer även har lantmästare och agronomer anställda då produktionsrådgivning ingår som en naturlig del i det förebyggande hälsoarbetet. Sedan några år tillbaka finns ytterligare två aktörer på marknaden vilka bedriver hälsokontroll med rådgivning, nämligen Lundens Djurhälsovård AB och Distriktsveterinärerna (Jordbruksverket).

En betydelsefull del i den organiserade hälsokontrollen är de så kallade svinhälsoförsäkringarna som genom åren gett ett bra ekonomiskt skydd för de besättningar vilka drabbats av smittsamma sjukdomar. Exempel på sjukdomar där försäkringarna åstadkommit ett bra skydd vid produktionsbortfall i samband med utslaktningar mm är salmonella och nyssjuka.

Krav på registrering av besiktningsfynd vid slakt

I samband med att slaktsvinshälsovården startades 1987 uppkom behov av mer omfattande registrering av sjukligheten hos grisarna vid slakt. Speciellt intresse kom att ägnas åt luftvägsinfektionerna då det kommit larmrapporter från myndigheterna om att en stor del av slaktade grisar uppvisade lungförändringar vid slakt.

Redan år 1941 uppmärksammades att många grisar vid svinstamkontrollstationerna i landet hade drabbats av vad som då kallades för svininfluensa (idag grishosta, SEP). För att få en uppfattning av utbredningen träffades därför en överenskommelse mellan SVA och Statens husdjursförsök som gick ut på att lungorna från försöksgrisarna skulle underkastas en veterinärmedicinsk granskning efter hand som grisarna gick till slakt. Resultatet från totalt 1097 undersökta grisar under åren 1944-1947 visade att 85 % av de kontrollerade lungorna uppvisade lunginflammation av olika art, ålder och utbredningsgrad. Vid en liknande undersökning i början av 1990-talet, specialundersöktes lungor från 4508 grisar vid slakt. Över 90 % av de undersökta lungorna uppvisade då någon form av skada, flertalet dock i så liten omfattning att de inte registrerades vid rutinmässig veterinärbesiktning.

Förutom lungförändringar (SEP, lungsäcksinflammation och elakartad lungsjuka) registreras vid den officiella besiktningen hos gris bölder, rödsjuka, svansskada, ledinflammationer och parasitär leverskada. Även hos saggor registreras idag dessa fynd vid slakt.

Behovet av produktionskontroller och resultatanalyser

Behovet av att kunna analysera grisföretagets produktion för att få underlag för lämpliga åtgärder stiger med tilltagande besättningsstorlek. Med hjälp av modern datateknik klarar de flesta producenter idag att ta fram produktionsdata för sina egna besättningar. Redan på 1970-talet utvecklades ett produktionsstyrningsprogram, RASP (ResultatAnalyis i SvinProduktionen). I programmet registrerades ex. antal levande födda och avvanda grisar per kull, digivningstid, improduktiv tid, grisningsintervall och foderåtgång per 25 kg smågris.

Programmet utvecklades och efterföljdes av programmen PigCHAMP, PigWin och WinPig, vilka har haft och har stor betydelse vid besättningsutredningar i samband med produktionsstörningar i såväl smågris- som slaktgrisproduktionen.

Fertilitetsproblem är ett exempel på en störning där produktionsdata kan ge värdefulla uppgifter för vidare utredningar. Om det inte rör sig om smittsamma könssjukdomar har ofta veterinärmedicinen här en underordnad betydelse medan management, avel, hygien och foder är viktigare parametrar. Om resultatet från en produktionsrapport visar på en hög smågrisdödlighet kan detta däremot bli startpunkten för en ingående veterinärmedicinsk analys där obduktionsresultat är en viktig del i utredningen.

Forskning, utbildning och kursverksamhet

I Sverige bedrevs under 1900-talet forskning kring grisens sjukdomar och denna forskning pågår alltjämt. Bland de första veterinärer vilka ägnade sig åt studier på grisar var den tidigare nämnda John Wetterwik som redan i slutet av 1800-talet experimenterade med vaccination

mot rödsjuka. En uppföljande rödsjukestudie gjordes av Harald Sandstedt 1947. Sjukdomen nyssjuka beskrevs ingående i en publikation av Nils-Erik Björklund 1958 och Olle Swahn redovisade foderspannmålens roll vid vissa ämnesomsättningsrubbnings hos svin i en artikel 1960. Under 1970-talet publicerade Olle Söderlind en rad internationellt uppmärksammade artiklar om toxinbildande *E.coli*-stammar hos gris. Dessa veterinärer är några av de pionjärer som lade grunden till svensk grisforskning.

Fortbildning och kursverksamhet för djurägare och grisskötare kom på allvar i gång i slutet av 1900-talet och är numera en självklarhet; allt eftersom grisföretagen blivit större och mer avancerade har kraven på utbildad och kunnig personal ökat. Naturbruksgymnasierna (tidigare lantbruksskolorna) hade tidigare en betydelsefull funktion i utbildningen. De skolor som idag satsar på grisproduktionen är få, varför andra organisationer till viss del tagit över verksamheten. Slakteriföreningar och hushållningssällskap är exempel aktörer som under många år värnat om djurägarnas fortbildning, men även här har verksamheten avtagit eller helt upphört.

Djurhälsovården var den organisation som tidigt kom att ta initiativet och ansvara för utbildning i sjukdomar och förebyggande hälsovård. Regionala kurser har genomförts i allt från späddgrissjukdomar till hur djurägarna bäst planerar sin slaktgrisproduktion. Många grisuppfödare har idag möjlighet att själva, under veterinärt ansvar, få behandla sina sjuka djur med vissa läkemedel krävs genomgången och godkänd kurs i "Villkorad läkemedelshantering". Likaså krävs godkänd kurs i "Säker och smärtfri kastration" för de djurägare som tillämpar kastration av sina späddgrisar där lokalbedövningen utgör en del i hanteringen.

Allvarliga grissjukdomar, bekämpning och smittskydd (PB)

Epizootier och smittskydd

Sverige drabbades under första hälften av 1900-talet av flera allvarliga och kostsamma epizootisjukdomar såsom mul- och klövsjuka, mjältbrand, svinbrucellos och svinpest. Det senaste utbrottet av mul- och klövsjuka i Sverige inträffade under 1960-talet och det senaste utbrottet av klassisk svinpest 1944. Sjukdomarna bemästrades genom att effektivt spärra smittvägar och utrota infektionshärder genom att slakta ut hela besättningar.

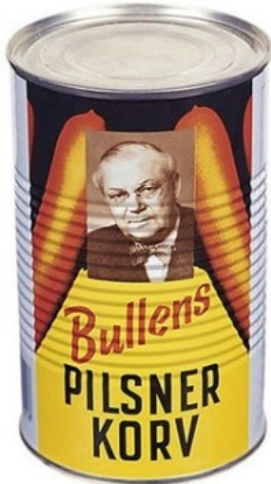
I många nötbesättningar, vilka även inhyste grisar, var de senare ofta en indikator på att mul- och klövsjuka fanns närvarande. Grisarna insjuknade ganska snabbt medan korna initialt inte visade några sjukdomssymptom. På Stjersunds egendom, beläget i södra Närke och varifrån våra SRB-kor härstammar, kunde man i februari 1939 läsa följande anslag:

”Till Stjersunds underlydande. Med anledning av risk för mul- och klövsjukans införande och spridning förbjudes härmed alla inköp av smågrisar från ambulerande bilar. För kontroll av efterlevande härå bör intyg om härkomst avfordras säljare så att dylikt må kunna företes vid anfordran”.

Mjältbrand påvisades i ett större antal svinbesättningar under 1950-talet; som mest drabbades ett sextiotal besättningar i Halland. Sjukdomens ursprung spårades till importerat köttfodermjöl. Utbrotten av mjältbrand sammanföll med en annan foderburen sjukdom, svinbrucellos som orsakar smittsam kastning. År 1956 påvisades smittan i en större svinavelsbesättning i Skåne, vilken under ett par år tidigare sålt suggor och galtar till cirka hundra andra besättningar i södra Sverige. Genom mycket omfattande blodprovstagningar i kontaktbesättningarna och i alla landets avelsbesättningar med påföljande utslaktning av positiva djur lyckades spridningen stoppas.

År 1953 drabbades Sverige av ett stort utbrott av salmonella, ”Alvestaepidemin”. Det diagnosticerades 8 845 humanfall, varav cirka 4 200 personer krävde sjukvård och 90 dog. Kulmen nåddes i juli samma år då 220 personer insjuknade per dag. Sjukdomen, vilken på den tiden benämndes paratyfus, orsakades av *Salmonella typhimurium*. Alvestaslakteriet var källan till smittan. Huvudorsaken var att några smittade djur inkommit till slakteriet. Brist på kylrum, otillräcklig kylning vid frakt och en allmän värmebölja samt en pågående arbetskonflikt medförde snabb spridning av infektionsämnet. Utbrottet ledde till ett intensivt arbete för att begränsa förekomsten av salmonella i våra matvaror.

Vid tidpunkten för Alvestaepidemin fanns ingen lagstiftning gällande salmonella hos djur. Till en början tillämpades epizootilagen, men då denna inte ansågs anpassad för de program som var lämpliga för bekämpning av salmonella upphävdes förordnandet. Då Veterinärstyrelsen fann att det var svårt att utan lagstöd få igenom effektiva saneringsåtgärder uppkom kravet på en särskild lagstiftning avseende salmonella. Detta resulterade i 1961 års salmonellaförordning vilken 1983 ersattes av lagen om bekämpandet av salmonella. Sedan 1999 omfattas salmonella av zoonoslagstiftningen.

Efter Alvestaepidemin lades mycket energi på att skapa goda slakthygieniska normer. Som kuriosum kan nämnas att branschen satsade på en salmonellafri helkonserv, kallad "Bullens pilsnerkorv" efter den samtida filmkändisen och kocken Erik "Bullen" Berglund. Det senaste större utbrottet av salmonella hos gris inträffade i Östergötland 2003. Ett stort antal besättningar smittades av *Salmonella cubana* som kunde spåras till kontaminerat foder. I totalt 49 grisbesättningar kunde bakterien isoleras hos grisar och/eller i fodersystemen.

Sverige har numera en kontinuerlig och systematisk övervakning av salmonella i livsmedel på slakterier och även i styckningsanläggningar. En frivillig salmonellakontroll av besättningarna infördes för grisar under 1980-talet vilket medförde att anslutna besättningar vid ett produktionsbortfall på grund av salmonella kunde erhålla upp till 70 % ersättning från staten jämfört med grundersättningen på 50 %.

Efter en del omarbetningar under början av 2000-talet har kontrollen nu ersatts av det betydligt bredare smittskyddsprogrammet "Smittsäkrad Besättning Gris". Programmet har till uppgift att höja det totala smittskyddet i landets grisbesättningar. Programmet drivs i samarbete mellan Sveriges Grisföretagare, Gård & Djurhälsa, Lundens Djurhälsovård och Distriktsveterinärerna.

I samband med EU-medlemskapet 1995 bildades Svenska Djurbönders Smittskyddskontroll (SDS). Syftet med kontrollen är att vi i Sverige ska bevara vår goda djurhälsa och skydda oss från smittsamma sjukdomar som förekommer i övriga EU. Bakom SDS står svenska slakteri- och mejeriföretag. Organisationen bedömer varje importförfrågan från utlandet utifrån ett smittskyddsperspektiv och tar vid behov hjälp av expertis från SVA.

Ambulerande galtar var ett smittskyddsproblem under hela 1900-talet. Många sjukdomar (merparten icke epizooti- eller zoonosssjukdomar) kunde på kort tid spridas från besättning till besättning. Nuförtiden, med semin, en reglerad handel med avelsdjur och karantäner har den typen av smittvägar helt försvunnit. Den smittspridning som sker vid inköp av smågrisar till slaktgrisbesättningar, där djur med olika smittor och immunitet blandas, kan fortfarande utgöra ett visst hälsoproblem. Hälsokontrollens införande har dock begränsat problemet och då många besättningar numera är helintegrerade är inte risken för smittspridning lika stor.

I december 2003 ställdes för första gången i Sverige diagnosen PMWS (Post Weaning Multisystemic Wasting Syndrome). Många försök har gjorts för att stoppa spridningen av sjukdomen i landet, men tyvärr har dessa misslyckats. Från och med hösten 2007 betraktas PMWS därför såsom en endemisk sjukdom. Idag finns effektiva vacciner mot sjukdomen.

Utveckling av bekämpningsprogram och saneringar

Genom förbättrad diagnostik och tillgång till bra läkemedel blev det under senare delen av 1900-talet möjligt att utforma enklare former av bekämpnings- och saneringsprogram för

grissjukdomar vilka inte klassades såsom epizootisjukdomar. Bland de viktigaste bekämpningsprogrammen kan nämnas utrotningen av virussjukdomen Aujeszky's disease (AD). Sverige blev efter ett nationellt bekämpningsprogram friförklarad från sjukdomen 1996. En annan allvarlig virusjukdom, Porcine Reproductive and Respiratory Syndrome (PRRS), drabbade vårt land så sent som 2007. Utbrottet bekämpades genom en sanering i de besättningar där infektionen påvisats. Efter omfattande provtagningar kunde Sverige friförklaras från sjukdomen 2008. Nuförtiden genomförs kontinuerliga provtagningar för att fastställa att sjukdomen inte på nytt etablerar sig i landet.

Ett specifikt framtaget bekämpningsprogram (Serogrisprogrammet) inom grisproduktionen togs fram 1988 av veterinär Per Wallgren, SVA i samarbete med Vallrums Lantbruks AB. Programmet innebär att man föder upp grisar vilka är fria från ett antal definierade smittämnen. I det här fallet mikroorganismer vilka orsakar svininfluensa, grishosta (SEP), lungsäcksinflammation, svinskabb, svindysenteri och nyssjuka. Förebilden är liknade program (SPF, *Specific Pathogen Free*, produktion) som finns i bl.a. Danmark och Schweiz. Den första serogrisbesättningen i Sverige etablerades 1988. Grisar med bra avelsvärden togs fram genom kejsarsnitt och kom att utgöra rekryteringsbas för efterföljande serogrisbesättningar.

Sanering mot enskilda endemiska grissjukdomar har prövats under olika former i utlandet och även i Sverige. I slutet av 1900-talet och början på 2000-talet genomfördes i landet ett antal saneringar mot svinskabb, grishosta (SEP), nyssjuka och svindysenteri. Genom omfattande rengöringsrutiner, omflyttningar, strikt omgångsproduktion och medicinska behandlingar blev resultaten i de flesta fall mycket goda. Dock kunde inte SEP tyglas lika lätt och återinfektioner var ganska vanliga, sannolikt beroende på att den mikroorganism som orsakar sjukdomen, *Mycoplasma hyopneumoniae*, kan föras långa avstånd i luften. Betydligt effektivare blev saneringen mot nyssjuka på 1990-talet då samtliga livdjursbesättningar blev föremål för provtagningar och saneringar.

Skriftligt källmaterial - ett urval

- Appelgren, L-E. Boskapsapoteket. Fanns det bot för sot? SLU (2017).
- Bohm, E. Husdjurens sjukdomar. Almqvist & Wiksells (1902).
- Bondeson, B & Nystedt, S. Handbok i Svinskötsel. Chelius & Co. (1902).
- Cerenius, F. Det svenska djursmittskyddets historia II. Farsoterna och deras bekämpning. Meddelande nr 53:II. Veterinärhistoriska Museet i Skara (2017).
- Cerenius, F. Det svenska djursmittskyddets historia III. De stora kontrollprogrammen och de moderna djurhälsoprogrammen. Meddelande nr 53:III. Veterinärhistoriska Museet i Skara (2018).
- Hamilton, U. & J. Jordpuls. Fädernas gåtfulla kraft. Karlstedts Bokhandel AB (1986).
- Hellberg, A. Ekonomisk svinuppfödning. LT:s förlag (1961).
- Malmgren, B. Introduktion till mikrobiologin. Natur & Kultur (1971).
- Nordfeldt, S., Olofsson E., Swahn O. Arten och frekvensen av lungförändringar på de i svinstamkontrollen deltagande djuren. Statens Husdjursförsök. Meddelande Nr 39. Särtryck ur Svenska Svinavelsföreningens Tidskrift N:o 2 (1949).
- Pharmaconomia Veterinaria Svecica. Sveriges Veterinärförbund (1967).
- Rendel, J. Från byatjur till genteknik. KSLA (2003).
- Rothschild, M & Ruvinsky, A. The Genetics of the Pig. CABI Publishing (2011).
- Vennerholm, J., Dahlström HJ., Stålfors, H. Husdjurens sjukdomar. Albert Bonniers förlag (1920).
- Wallgren, P., Beskow, P., Fellström, C., Renström, L.H.M. Porcine lung lesions at slaughter and their correlation to the incidence of infections by *Mycoplasma hyopneumoniae* and *Actinobacillus pleuropneumoniae* during the rearing period. J. Vet. Med. B.41 (1994).
- Wetterwik, J. Om rödsjuka hos svin och skyddsypning däremot. Looström & Komp:s förlag (1896)

Allmänna referenser

- Svensk Biografisk Veterinärmatrikel, del 1 och 2 (2001)
- Gård & Djurhälsan (www.gardochdjurhalsan.se)
- Jordbruksverket (www.jordbruksverket.se)
- Jordbruksverkets statistikdatabas (www.statistik.sjv.se)
- Topigs Norsvin (www.topignorsvin.com)

Bildmaterial

Moderna museet, foto Otto Ohm	Sid 1
Nils Lundeheim	Sid 3, 4, 6, 8
Per Beskow	Sid 7, 9, 14
Veterinärhistoriska museet i Skara	Sid 2, 11, 12, 15

Meddelanden från Veterinärhistoriska museet

- 1 A.V. Sahlstedt: Hågkomster från sekelskiftet 1 (1985).
- 2 A.V. Sahlstedt: Hågkomster från sekelskiftet 2 (1985).
- 3 J. Modig: Utbildningen vid gamla Veterinärinstitutet vid Karlavägen vid början av seklet (1985).
- 4 E. Schoug: 50 år som veterinär. Minnen och erfarenheter (1985).
- 5 E. Schoug: Supplement till 50 år som veterinär (1985).
- 6 C. J. Ljungström: Petter Hernquist och hans verk (1985).
- 7 J. Modig: Några minnen från min verksamhet som ung veterinär vid seklets början (1985).
- 8 G. Svensson i Tomelilla berättar (1985).
- 9 E. Furuby: Rabies i Roslagen 1815 (1985).
- 10 P. Räf: Professor Hernquist lärlingar uti Arte veterinaria (1985).
- 11 I. Dyrendahl: Försök med intravenösa injektioner vid veterinärrättningen i Skara 1822 (1986).
- 12 P. Räf: Alexander Björn (1986).
- 13 P. Hernquist: Artis veterinariae inrättningens constitutioner (P. Räf 1987).
- 14 I. Dyrendahl: Brev från C.L. Dannström till Anders Ådén (1987).
- 15 P. Räf: Hästkapploppningen på Axevalla Hed midsommaraftonen 1833 (1988).
- 16 A. Pålman: Minnen från min veterinärverksamhet (1988).
- 17 Vägledning för besökare (1989 och 1996).
- 17E I. Dyrendahl: A guide for visitors. Transl. N.O. Lindgren (1989).
- 18 P. Räf: Sveriges första länsdjurläkare - Peter Hernquist (1990).
- 19 A. Isaksson: Natanael Berg - veterinär och tonsättare (1990).
- 20 Skånska veterinärföreningen 100 år. Jubileumsskrift I (1990).
- 21 Skånska veterinärföreningen 100 år. Jubileumsskrift II (1990).
- 22 Skånska veterinärföreningen 100 år. Jubileumsskrift III (1990).
- 23 Å. Olson: Veterinärhistoria - veterinärhistorier (1990).
- 24 I. Dyrendahl: Peter Hernquist och Skaraborgs läns Hushållningssällskap (1991).
- 25 L. Drejare: Mellersta Norrlands Veterinärsällskap 75 år (1992).
- 26 L. Tidén: Förslag till Kongl. Institutet för Svenska Djurläkares bildande (1992).
- 27 I. Settergren: Stockholm - Upplands Veterinärsällskap 1882-1941 (1992).
- 28 P. Räf: Fiskdöden i Styran på Södertörn senhösten 1817 (1993).
- 29 I. Dyrendahl: Försök att få till stånd veterinärutbildning i Stockholm före 1821 (1993).
- 30 I. Dyrendahl: Herbarierna vid Veterinärrättningen i Skara (1993).
- 31 G. Fogdegård: Nils Gustaf Héro. Veterinär - Industriman - Stordonator (1995).
- 32 B. Pehrson: Från Hernquist till Jönsson. Några glimtar ur kalvningförlamningens ("paresens") historia (1995).
- 33 I. Dyrendahl: Magnus Hjertbergs veterinärintstrument och 1813 års instrumentimport (1995).
- 34 L. Tidén: Om Skara veterinärrättning (1837) med kommentarer av I. Dyrendahl (1995).
- 35 S. Settergren: Veterinärvården m.m. inom Svenska Frivilligkåren i Finland 1939-1940 (1996).

- 36 J. Skeppstedt: En studie av anthraxepizootin i Skaraborgs län sommaren 1834 (1996).
- 37 Öfver-Directör Norlings Sjukdomsbok öfver Husdjurens sjukdomar - tolkad och kommenterad av I. Dyrendahl (1996).
- 38 I. Dyrendahl: Peter Hernquist från Härlunda (1996).
- 39 Fragmenter öfver feber hos djuren i jämförelse med feber hos Menniskan. En handskrift från 1800-talets första år - tolkad och kommenterad av I. Dyrendahl (1999).
- 40 G. Olsson: En planerad veterinärutbildning vid sekelskiftet 1800. Hans Georg Rohm och hans studieresa (1999).
- 41 B. Tidblad: Karl Fredrik Kiørboe. Veterinär - Militär - Konstnär (1999).
- 42 L. Hässler: Minnen från min tid som FN-soldat (2000).
- 43 I. Dyrendahl & G. Jönsson: Observationer rörande Hornboskapen (2001).
- 44 S. Settergren: Några minnen från min utbildning till och yrkesverksamhet som veterinär 1931 - 1978 (2002).
- 45 Ivar Lo-Johansson: Ur Traktorn. Utdraget utgör en beskrivning av människorna och arbetet vid Kungl. Veterinärhögskolans kirurgiska klinik under tidigt 1940-tal (2006).
- 46 Nordiskt samarbete för finsk veterinärutbildning (2007).
- 47 Akademisk avhandling av Peter Hernquist (2008).
- 48 G. Olsson: Brev från P.C. Abildgaard till A.H. Florman (2009).
- 49 Nils Olof Lindgren/Pentti Sippo: Spexet Ferdinando (2010).
- 50 Per-Ola Räf: Allmänna nordiska hästkötarskolan på Klämmestorp (2011).
- 51 Anteckningar från Veterinär-Vetenskapen. Föreläsningar från 1820 efter Prof. Waldinger och Lars Tidén med kommentarer av Lars-Erik Appलगren (2012).
- 52 G.Jönsson: Brogårdens huvudbyggnad. Från veterinärskola till Veterinär-historiska Museet - modernt museum i spännande medeltidsmiljö (2014).
- 53 F.Cerenius: Det svenska djursmittskyddets historia.
I. Epizootilagen och gränsskyddet (2015).
II. Farsoterna och deras bekämpning (2017).
III. De stora kontrollprogrammen och de moderna djurhälsoprogrammen (2018).
IV. Smittskydd i andra former och ekonomiska överväganden (2019).
- 54 Arvid Mathias Bergman: Erinringar från en resa till Argentina 1913. Redigerad och försedd med noter av Lennart Garmer (2016).
- 55 Lars-Erik Appलगren: "Lärda nyheter" i Peter Hernquists korrespondens till Carl von Linné och Abraham Bäck - med kommentarer och utvikningar (2020).
- 56 Kalle Hammarberg: Vallpojken som blev veterinär. Om djurhållning i norrländsk glesbygd för en mansålder sedan (2021).
- 57 Birgitta Svedlund: Nils Edvard Forsells resa till Portugal och Brasilien 1846-1847 (2022).
- 58 Per Beskow och Nils Lundeheim: Svensk grisproduktion under drygt 100 år (2023).